Nová budova gymnázia

Slovenské ev. a. v. gymnázium v Revúcej si písalo už deviaty rok svojej existencie. Za ten čas bolo gymnázium dobudované na úplné, na „veľgymnázium". Od roku 1868 zriadili pri ňom učiteľské semenisko. Študenti sa stravovali v alumneu, ktoré bolo zriadené hneď pri otvorení gymnázia. Činovníci a učbári gymnázia neustále zápasili s nedostatkom priestorov. Gymnázium malo v prvom roku dve triedy a alumneum. V treťom roku svojej existencie už malo piatu triedu. Za ťažkých podmienok vedeli zvládnuť tento školský rok v pôvodnej budove. V školskom roku 1865/1866 s otvorením šiestej triedy nastali problémy s umiestnením žiakov. Pomoc prišla od predstaviteľov mesta prepožičaním priestorov, dvoch miestností v mestskom dome, ale iba na jeden rok. Po roku už bolo potrebné sa postarať o umiestnenie troch tried gymnázia. Gymnázium odkúpilo od mesta dva drevené domy na Dolnej ulici za 1 500 zlatých, kde sa presťahovali triedy vyššieho gymnázia. Triedy nižšieho gymnázia spolu s alumneom ostali v pôvodnej budove. Ani tento stav nevyhovoval. Triedy boli od seba dosť vzdialené, čo prekážalo učbárom pri prechádzaní z tried školskej budovy do tried v domoch. Okrem toho študentov, ktorí sa stravovali v alumneu, bolo veľa a miestnosť zároveň slúžila ako trieda. Treba pripomenúť, že pôvodná budova gymnázia bola postavená ako obytný dom, preto nevyhovovala školským potrebám. Po dobudovaní učiteľského semeniska patronátny výbor musel pre alumneum prenajať iné priestory.

Tento provizórny stav neprospieval rozvíjajúcim sa dvom stredným školám, preto boli nútení realizovať myšlienku postavenia novej budovy školy (Ormis o tom písal už v roku 1865). Vzácnych 2500 zlatých, ktoré sa im podarilo vďaka zbierkam za necelý rok zozbierať, bola na tú dobu pekná suma, ale tvorila možno iba desatinu toho, čo mala stáť celá stavba. Patronátny výbor gymnázia sa obrátil o pomoc aj na Františka Jozefa L, ale odpoveď nedostal. Správca gymnázia A. H. Škultéty vyjednával s ministerským radcom Mészárosom. Ten mu odporučil, aby žiadal podporu na učiteľské semenisko, lebo na cirkevné gymnáziá podporu dať nemôžu. Urobil tak listom z 3. januára 1872. Štátny sekretár Gedeon Tanárky (neskôr bol vyšetrujúcim sudcom gymnázia v Kláštore pod Znievom, ale treba pripomenúť, že patril k tým málo vyšetrovateľom, ktorí boli objektívni) odpovedal patronátnemu výboru gymnázia, že hoci by si prial vyhovieť jeho prosbe, nemôžu tak urobiť, lebo na podobné ústavy nemajú financie.

Jedinou záchranou bolo urobiť zbierku po celej krajine. Ministerstvo vnútra, hoci v žiadosti bolo odporúčanie superintendenta Czékusa, poslalo žiadosť o povolenie zbierky späť na župný úrad. Dôvod bol jednoduchý. V tom čase prepuklo obviňovanie gymnázia a učiteľského semeniska, že školy sú protištátne. Slúžny Eduard Maleter na zasadnutí gemerského stoličného výboru podal prípis, ktorý obviňoval Slovenské ev. a. v. gymnázium v Revúcej z nevlasteneckého ducha. Správca gymnázia spolu s miestnym dozorcom Matejom Nandrássym školu bránili a žiadali podžupana Bertalana Szontágha, aby sa osobne presvedčil, že učbári v takomto duchu študentov nevychovávajú. Dôkazom bola skutočnosť, že na revúckom gymnáziu študovali aj maďarskí študenti, ktorí sa v škole cítili dobre a medzi nimi a slovenskými študentmi nebolo kvôli jazyku alebo národnosti ani najmenšieho nedorozu menia. Szontágh neprišiel a ministerstvo kultúry dňa 12. mája 1873 rozhodlo, že celoslovenská zbierka sa zakazuje.

Patronátny výbor hľadal iné možnosti. Členovia výboru sa rozhodli, že zorganizujú lotériu. Na vyšších miestach našli pre ňu pochopenie, a tak ministerstvo financií dňa 21. apríla 1873 lotériu patronátnemu výboru povolilo. Zároveň z nej odpustilo dane pod podmienkou, že čistý zisk bude venovaný len na výstavbu novej budovy gymnázia.

PhDr. Ivan Branislav Zoch mal k stavbe budovy gymnázia mimoriadne dobrý vzťah. V rokoch 1868 - 1869 si zriadil kameňopisný (litografický) ústav. Okrem toho, že mu poslúžil pri vydaní jeho prvej učebnice a pri vyhotovovaní máp, hudobnín, plánov stavieb, podložiek pre krasopis, ako i rôznych obrázkov a schém do mnohých publikácií, vedel ju dokonale využiť aj pri výstavbe novej budovy školy. Vytlačil v nej 50 000 dvadsaťgrajčiarových žrebov, ktoré sám navrhol. Mali pomôcť pri získavaní financií na výstavbu gymnázia. Spolu s J. Bottom a K. Viestom si spravili „lutrijný výbor", ktorý organizoval predaj žrebov po celom Slovensku. Zásluhou ich dobrej agitácie prichádzali finančné a vecné dary v prospech lotérie. Lotéria mala nečakaný úspech, vybralo sa na nej spolu 3809 zlatých. Už na konci školského roka 1870/1871 to bolo 2 391 zlatých a 69 grajciarov. Zároveň prišli prvé dary, venované ako ceny na lotériu v hodnote 133 zlatých. Pre zaujímavosť uvedieme aspoň niektoré: *„vložky do nohavíc, vankúšik pod hodinky, album na sveúopisy, perlové košíky do oblokov, fajočka, čiapočka, čepček a kabátik pre dieťa, papučky, taniere, cukrovnica, vyšívaný ručník, skrinka na zápalky, mužské košele, tácňa, mašina na kávu, ocelový zvonček, svietniky, nádoba na drvený cukor, pozlátený pohár, sačkovaná polička"* a mnoho ďalších predmetov, ktorých sa slovenský ľud vzdával, len aby dokázal podporiť po stavbe budovy Matice slovenskej druhú stavbu stavanú zo

zbierok, milodarov a darov ľudu.

Aby nadšenci stavby spolu s učbármi gymnázia zvládli náročné úlohy, zriadili si výbory, a to stavebný a finančný. Stavebný výbor tvorili PhDr. Ivan Branislav Zoch, Samuel Ormis, Karol Štefančok, Ing. Július Reuss, Juraj Kalina a Martin Hruška. Finančný výbor bol zložený z členov: August Horislav Škultéty, Rudolf Homola a Karol Viest. Mimoriadnu aktivitu pri organizovaní stavebných prác, získavaní finančných prostriedkov, stavebného materiálu, ako aj murárskych majstrov vyvíjal miestny dozorca Matej Nandrássy.

8. marca 1871 Ján Francisci, hlavný dozorca gymnázia, požiadal magistrát mesta, aby rozhodol, kde bude nová budova gymnázia stáť. Možností bolo niekoľko. Jednou z nich bola výstavba školy na mieste dvoch domov, v ktorých boli triedy pre žiakov vyššieho gymnázia. Druhá možnosť bola postaviť budovu gymnázia za týmto priestorom, na školskom dvore. Magistrát rozhodol, aby sa na prípravných prácach zúčastnili dvaja senátori a navrhol, aby stavba bola v priestore za spomínanými dvoma domami, vtlačená do školského dvora. Podľa týchto dispozícií vypracoval plány zdarma Ing. Július Reuss.

Pozemky za stavebným miestom gymnázia patrili mestu. Nová budova školy mala stáť priamo na hranici mestského pozemku, nazývaného „Rajčulou". Preto správca gymnázia ešte raz požiadal magistrát mesta o povolenie, aby obloky z piatich tried gymnázia mohli byť situované na Rajčulu. Zároveň uviedol, že keby to magistrát mesta zamietol, museli by stavbu posunúť do dvora. Ak by ani to nedovolil, tak prosí, aby aspoň 10 siah z tohto pozemku prepustil patronátnemu výboru. Mesto nemalo proti takejto úprave budovy školy nijaké námietky.

Po nevyhnutných prípravách začali dňa 1. mája 1871 kopať základy pre novú budovu školy. Podľa plánov budova mala byť prízemná. Aj tak to bola na tú dobu veľká odvaha púšťať sa do stavby bez financií. Ich odvaha vyplývala z viery v pomoc slovenského ľudu. 24. júna sa zástupcovia mesta Ján Ferdinandy, Ján Viest a Jozef Hainzl dohodli so zástupcami gymnázia Matejom Nandrássym, Augustom Horislavom Škultétym, Samuelom Ormisom, Ľudovítom Reussom a Andrejom Viestom v súvislosti s pozemkom tak, že mesto prepustí patronátnemu výboru celú Rajčulu, „870 štvorcových láktrov veľkú", výmenou za Tóthovský prieloh, ktorý mal „1190 láktrov". Táto výmena pozemkov bola pre mesto výhodná. Výmena pozemkov spôsobila, že sa v poslednej chvíli prerobili plány tak, že stavba zasahovala do Rajčule. Tá mala slúžiť na telesnú výchovu, ako i štepárstvo. Navyše do budovy mohli urobiť dva vchody aj v jej zadnej časti. Nadšenci stavby sa nezľakli prekážok, ba práve naopak, na patronátnom konvente 27. júna 1871 sa rozhodli, že novú budovu školy postavia poschodovú, aby vyhovovala tým najprogresívnejším požiadavkám, a to aj v budúcnosti. Svoje schopnosti tu opäť preukázal Zoch, ktorý zmenené plány podľa návrhu A. Tribusa prekreslil a zároveň k nim zhotovil plány pre krov strechy.

Keď už múry novej budovy gymnázia stáli, čo nebolo po vôli neprajníkom stavby, nastal obrat. Magistrát mesta na svojom zasadnutí dňa 7. októbra odhlasoval, že gymnázium Rajčulu nedostane a tým smerom nemôžu byť osadené na budove ani okná a východy z budovy. Zároveň vyzvalo správu gymnázia, aby okná a dvere zamurovali. Negatívnu úlohu tu pravdepodobne zohral slúžny Eduard Malater, ale bez viny neboli ani niektorí Revúčania.

Vzťah Revúčanov k svojmu gymnáziu, stále jedinému, na ktorom sa dalo maturovať v slovenskom jazyku, bol úplne iný ako vzťah obyvateľov Turčianskeho Svätého Martina a Kláštora pod Znievom k svojim nižším slovenským gymnáziám. Kým oni svojim gymnáziám všemožne pomáhali, Revúčania okrem výnimiek s pribúdajúcimi rokmi trvania gymnázia strácali oň záujem, ba boli k nemu čoraz agresívnejší. Vysvetľuje to azda skutočnosť, že Revúca bola bližšie k Pešti a maďarizačný proces tu rýchlejšie napredoval.

Na jeseň v roku 1871 bola už budova gymnázia v takom štádiu rozostavanosti, že mala múry vytiahnuté aj pre prvé poschodie. Na ďalšie práce chýbali peniaze. Bol to veľký úspech, za taký krátky čas postaviť len zo zbierok a darov ľudu jednoposchodovú budovu. Vybudované dielo vzbudzovalo obdiv aj u odborníkov. Treba pripomenúť, že organizátori výstavby mali problém i s tehlami. V tom období totiž mesto stavalo na námestí dom, v ktorom mala byť lekáreň a byt učiteľa, a tak nemohli tehly kupovať z tehelne, ale si museli postaviť vlastnú tehelnú a najať tehliara, čo bolo veľmi nákladné.

Stavba gymnaziálnej budovy zimu prečkala pokrytá slamou. Členovia stavebného výboru boli s prácou najatých murárov spokojní, no veľké obete prinášali učbári gymnázia, ktorí na stavbe robili dozor zdarma. Striedali sa

týždenne a na stavbe boli od rána do večera, od 6.00 h do 18.00 h. Mali dozerať na prácu, zapisovať účasť robotníkov v práci a vyhotovovať týždenný výkaz prác, ktorý predkladali miestnemu dozorcovi gymnázia na potvrdenie. Práce na stavbe pokračovali v nasledujúcom roku až po patronátnom konvente, ktorý sa konal 25. júna 1872. Riadenie ďalšej výstavby budovy školy prevzal Matej Nandrássy, miestny dozorca gymnázia. Po dohode s členmi stavebného výboru najali na stavebné práce murárskeho majstra Pavla Samajdáka z Tomášoviec pri Rimavskej Sobote, ktorý si získal dôveru za dobre odvedenú prácu pri výstavbe domov v blízkej Ratkovej a Kameňanoch. Dojednali sa na 100 zlatých mesačne, ako i „hospody a kostu" (byt a stravu). Spočiatku sa to mnohým zdalo veľa, ale neskôr, keď videli, že pracuje usilovne a organizuje prácu 10 - 12 murárom, boli s dohodou spokojní.

Celá stavba novej budovy gymnázia merala 22 siah a bola 7 siah široká. V strede prednej časti, ako i v zadnej časti bola vypustená, aby bolo väčšie auditórium. Keď stavbu pokryli šindľovou strechou, všetci ocenili schopnosti a majstrovstvo Zocha, ktorý tesárskym majstrom pripravoval výkresy. Najhoršie bolo, že sa minuli financie, ba aj pôžička od Františka Palackého vo výške 2000 zlatých. Príspevky, ktoré posielali cirkvi i jednotlivci, sa ihneď použili. V tom čase na patronátnom konvente konanom 2. septembra 1872 požiadal Ján Francisci o uvoľnenie z funkcie hlavného dozorcu gymnázia. Keďže už pôsobil v Turčianskom Svätom Martine, nemohol ju dôkladne vykonávať. Hlavným dozorcom sa opäť stal Štefan Marko Daxner a Francisci sa stal čestným hlavným dozorcom.

Patronátny konvent sa zaoberal predovšetkým myšlienkou, ako a kde získať ďalšie finančné prostriedky na dokončenie začatej výstavby budovy školy. Š. M. Daxner hneď daroval 100 zlatých a pridávali sa aj ďalší. Ondrej Kráľ a Július Botto požičali po 100 zlatých bez úrokov na 10 rokov. Na 7 % úrok požičali po 100 zlatých August Šulek, Ján Konček, Samuel Hlaváč, Emil Pepich, August Horislav Škultéty a ďalší. 26. septembra 1872 Karol Ehn listom oznámil, že požičiava 4 000 zlatých v striebre. Radosť z príspevkov bola veľká a pracovalo sa až do pozdnej jesene. Dokázali dokončiť päť tried a umiestniť v nich aj železné pece. Všetko nasvedčovalo, že začiatkom budúceho roka budú môcť slávnostne otvoriť novú budovu školy. Už na úplnom začiatku pri kopaní základov prichystali si štvorhrannú skalu a vmurovali ju „do rohu samého výklonku na dvore", aby do nej mohli vložiť pamätné listiny.

4. februára 1873 sa konala vytúžená slávnosť odovzdania novej budovy gymnázia. O priebehu slávnosti sa zachoval takýto záznam:

1. Mládež gymnasiálna po triedach vstúpila do novej budovy a usadila sa na vyznačené miesta v najprestrannejšej svetlici.
2. Vstúpil spravujúci výbor a sbor učbársky.
3. Všetci spolu zaspievali sme nábožnú pieseň: „Všichni, jenž skládají. "
4. Velebný pán Samuel Tomášik, vysl. senior a farár Chyžňanský, držal posvecujúcu reč, . . . a menom patronátu oddal hotovú časť budovy učbárskemu sboru a mládeži do úžitku.
5. Menom učbárskeho sboru prijal správca, Samuel Ormis, budovu a sľúbil v nej vieru, vedu a bohumilé mravy vštepovať do srdci mládeže.
6. Nábožná pieseň: „Hospodin ráčiž sám pastýř muj býti" zavŕšila túto predbežnú posviecku.

Po slávnostnom otvorení novej budovy školy sa v nej ihneď začalo vyučovať. Do lavíc zasadli študenti štyroch tried vyššieho gymnázia. Bola to veľká radosť, veď slovenský národ si dokázal postaviť budovu školy vlastnými rukami, za vlastné peniaze. No radosť netrvala dlho. Medzitým Štefan Czékus listom správcovi gymnázia potvrdil, že minister výučby nedovoľuje zbierku milodarov na budovu, ktorá sa robila po celom Uhorsku. Povolená bola jedine už spomínaná lotéria, aj to s dodatkom, že bude do konca februára 1874 celá akcia s vyžrebovaním darovaných cien skončená.

Mnohí autori, ktorí sa zaoberajú dejinami revúckeho gymnázia, pokladajú 4. február 1873 za dátum dokončenia celej budovy školy. Po slávnostom otvorení novej budovy gymnázia sa však v prácach pokračovalo. Z jedného zo zachovaných zápisníkov, v ktorom vedúci murárov Ján Csák viedol evidenciu o odpracovaných dňoch na stavbe, o výplatách, kúpe rôzneho materiálu a podobne, vieme, že na stavbe sa intenzívne pracovalo ešte aj v auguste 1873. Z poznámok je zrejmé, že robotníkov vyplácal Csák, ale aj Zoch, Škultéty, Botto a iní. Peniaze mali z pôžičiek od Vzájomnej pomocnice a od gymnaziálneho alumnea (požičiaval Zoch a potom vrátil z pôžičky od Vzájomnej pomocnice). Spolu si zapožičali 4 850 zlatých od Vzájomnej pomocnice a 550 zlatých z alumnea.

Učbári gymnázia si neskôr s úctou spomínali na Zochovu iniciatívu pri výstavbe novej budovy gymnázia, najmä na príhodu, keď on ako tuhý fajčiar navrhol, že suchoty pokladnice pomôže riešiť aj tým, že sa zriekne fajčenia, pokým stavba budovy nebude pod strechou, a groše, ktoré by mal dávať na cigarety, bude odkladať pre stavbu. Pre túto myšlienku získal ďalších troch učbárov. Za pol druha roka štyria učbári - „nefajčiari" venovali na výstavbu ušetrených osemsto zlatých. Boli medzi nimi i zlatky za pokuty. Zaplatil ju napríklad Jozef Kvetoslav Holub, keď si na meniny zapálil jednu cigaretu. Keď už bola stavba pod strechou, bez obáv, že by sa ponížili pred študujúcou mládežou, vyšli na hrebeň novej strechy a každý si slávnostne zapálil po jednej cigaretke.

Nová budova gymnázia, tak ako ju stihli dostavať, mala vtedy hodnotu 20 409 zlatých a 41 grajciarov. Z tejto sumy boli 8 053 zlatých a 68 grajciarov dlžoby, 8 546 zlatých a 73 grajciarov bolo vyzbieraných od Slovače podporujúcej výstavbu a 3 809 zlatých získali z predaja žrebov.

Zdroj: Dušan Dubovský - Revúca kolíska slovenského stredného školstva